

Yayın Değerlendirme

Osmanlı Sarayında Atı

Suzan GÜR²

Dumlupınar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Anabilim Dalı öğretim üyesi Prof. Dr. Emine Dengeç tarafından hazırlanan sekiz yıllık bir çalışmanın ürünü olan eserde, Osmanlı İmparatorluğu sarayında at ile ilgili bütün bilinmeyenlerin cevabı detaylı bir şekilde okuyucuya sunulmaktadır.

Kitap “Ön Söz”, “Giriş”, “Sonuç”, “Kaynakça”, “Ek”, “Sözlük” ve “Dizin” dışında dört ana bölümden oluşmaktadır. Görsel malzemeyle zenginleştirilen eserde atın Osmanlı sarayındaki konumu bütün yönleri ile ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Yazar Ön Söz kısmında kitabının ana konusu Osmanlı sarayında at ile ilgili çalışmaya nasıl başladığını şöyle dile getirmektedir:

“At ile ilgili çalışmalarım nevrüz konusunda yaptığım bir araştırmada; Osmanlı sarayında hediyeleşmede atın önemli bir unsur olduğunu fark etmemle başladı. Araştırma yaptıkça at ile ilgili bildiklerimizin bilmediklerimize oranla azlığını gördüm. Sarayda atlar konusu böyle bir merakın ürünüdür.”

Osmanlı Sarayı'nda At dört bölümde incelemeye alınmaktadır. Bölümler, sarayın at teşkilatı, saray atları ve sarayda at kültürü ve değişim döneminde saray ve at olarak verilmektedir. Eser Osmanlı sarayında atın vazgeçilmezliğini vurgulayarak Osmanlı Devleti'nde saray ve onunla bütünleşmiş görünen at üzerine ayrıntılı bir araştırmaya dayanmaktadır. Sanayi öncesinin en büyük imparatorluklarından biri olan Osmanlı Devleti on altıncı yüzyıldan itibaren çok geniş alanları egemenliği altına almış ve birbirinden çok farklı coğrafyalar Osmanlı ülkesi olarak anılır olmuştur. Osmanlı Devleti'nin geliştirdiği yönetim modeli ülkenin en uç noktasına kadar padişahın otoritesini ulaştırmayı öngören, merkezi mutlak bir yönetim modelidir. Böyle bir modelde ulaşılabilirliği sağlayan en önemli binit hayvanı attır. At devletin resmi yapısında

¹ Dengeç, Emine (2020). *Osmanlı Sarayında At*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları:532, Araştırma-İnceleme Dizisi:173.

² Yüksek Kurum Uzmanı, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, ORCID: 0000-0002-8304-0416

olduğu kadar yönetenlerin ve diğer bireylerin vazgeçilmez yoldaşdır. Bu bakımdan at, saray başta olmak üzere imparatorluk etrafında büyük bir teşkilat oluşturulan bir varlıktır.

Yazar birçoğunu kendisinin çektiği fotoğraflar ve diğer görsel malzemelerle okuyucuya hitap etmektedir. Kitabın içindeki resimlerin bir kısmının İstanbul'daki saray ahırlarından ve Topkapı Sarayı Müzesi'nin kataloglarından, bir kısmının ise İsveç Kraliyet Sarayı'ndaki sergiden, bir tanesinin de Moğolistan Ulusal Tarih Müzesi'nden çekildiği görülmektedir. Eserdeki tespitte göre Topkapı Sarayı'nda Osmanlı'dan kalan at ile ilgili ürünler arasında sadece On dokuzuncu yüzyıla ait olanlar bulunmaktadır. Bu açıdan erken zamanlı arşiv belgelerinde rastladığımız eyer takımlarını görsel olarak gösterme fırsatı bulunamamıştır. Prof. Dr. Emine Dengeç İsveç'in bu açıdan oldukça önemli olduğuna vurgu yapmaktadır. Eserde Stokholm Kraliyet Sarayı Müzesi'nde sergilenen Türk eyeri yer almaktadır. Kitapta Türk motifleri ve işlemeyle serginin en gözde ürünleri arasında yer alan II. Gustav'ın 1620 yılında kullanmış olduğu eyer takımının Türk eyeri olduğu tespit edilmektedir.

Eserin birinci bölümünde saray ve ahır teşkilatı bütün yönleriyle ele alınmaktadır. Zira Osmanlı Sarayı denildiği zaman padişah ve ona hizmet edenlerle birlikte sayıca sınırlı nüfusu olan bir yönetim merkezi söz konusudur. Saray halkının hem saray içinde hem saray dışındaki hareketliliği sarayın fonksiyonları ile uyumludur. Bu hareketliliğin gerçekleştirilebilmesi ancak at ile mümkün olabilmektedir.

Eserin ikinci bölümünde Saray Atları başlığı altında atların nasıl temin edildiği, bakımı ve eğitimi ayrıntılı olarak okura sunulmaktadır. Saraya alınacak olan atın padişaha yaraşır ve padişaha yakışır olması hem tebaa hem de saraylı tarafından kabul edilen yazısız, sözsüz bir anlaşma olduğu, üretilen, yetiştirilen ve dahi abartı olmazsa var olan her şeyin en güzelinin, en iyisinin padişaha veya sultana layık olduğu algısı ve ülkenin en iyi atlarının sarayda toplanmasını sağladığı ifade edilmektedir.

Üçüncü bölümde atların saray yaşamındaki yerini çözümlenmeye yönelik konular Saray ve At Kültürü başlığı altında verilmektedir. Söz konusu bölüm, sarayın en küçük detayları bile kurallaştırarak teşrifata dönüştürdüğü göz önünde bulundurulurken değerlendirilmektedir.

Dördüncü bölümde ise değişen yaşam koşullarında atın saray için anlamı, üretimi, teşkilat yapısı incelenmektedir. Böylece saray etrafında at, bütün yönleri ile birincil kaynak ve arşiv belgelerinden yararlanılarak

değerlendirilmektedir. Eser saray çevresinde incelendiği için birinci bölümün başında erken dönemde kullanılan Topkapı Sarayı, dördüncü bölümde ise modern dönemde resmi saray olarak kullanılan Dolmabahçe ve Yıldız Sarayları tanıtılmaktadır.

Sonuç bölümünde ise çalışmanın değerlendirmesi gözler önüne serilmektedir. Atın Osmanlı toplumunda birçok açıdan simge olduğu ve Osmanlı padişahlarının at ile olan yolculuğunun ve saltanat arabalarına geçişin hikâyesi burada çarpıcı bir şekilde sunulmaktadır.

Sonuç bölümünden sonra eser Kaynakça, Sözlük ve Dizin ile tamamlanmaktadır. Osmanlı sarayında at ile ilgili birikimler uzun yıllara dayandığı için, gelişim dönemlerinden, kurumsal yapısına kadar at çevresinde zengin bir dil oluşturulmuştur. Bu da kitapta Osmanlıca terimlerin çok kullanılmasına yol açmaktadır. Bu nedenle eseri daha anlaşılır kılmak için sonunda bir sözlük yer almaktadır. Ayrıca teşkilat yapısını daha anlaşılır kılmak için teşkilatın kavram haritası verilmektedir.

Osmanlı Sarayında At eseri ile kültürel mirasımıza değer katan Prof. Dr. Emine Dinguç'e teşekkür ediyor, bu eseri Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı yayınları arasında görmekten kıvanç duyuyoruz.

